

АДМИНИСТРАТИВНО УСТРОЙСТВО И УПРАВЛЕНИЕ НА ГАБРОВО ПРЕЗ ВЪЗРАЖДАНЕТО

Ива Методиева Инджова

*Регионален исторически музей – Габрово, ул. Николаевска №10, Габрово, България,
e-mail: indzh@abv.bg*

ADMINISTRATIVE ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF GABROVO DURING THE REVIVAL

Iva Metodieva Indzhova

*Regional historical museum of Gabrovo, 10 Nikolaevska str., Gabrovo, Bulgaria,
e-mail: indzh@abv.bg*

Abstract

The development of commodity-monetary relations, property and social differentiation, as well as the decay of Ottoman military feudalism are factors that act favorably for the expansion of the powers and influence of the only bulgarian institutions during the Revival – the municipality. She, as the most massive and widespread form of organization through which the connection between the official Ottoman authorities and the local population was established, played a major role in the overall development of Gabrovo society.

The attached study traces the structure of the settlements governance during the Bulgarian Revival trough the published names of representatives of the tyrkish administration in Gabrovo – four kaymakami, eight mudyuri and two subashii, as well as those of twenty-one heads of municipality.

Keywords: *Revival, administration, municipality, mayors*

ВЪВЕДЕНИЕ

През първата половина на XIX век Габрово е селище с активно население, чието стопанско развитие създава предпоставки за неговото икономическо израстване. Появата на богатите хора е пряко следствие от развитието на търговско-лихварския потенциал на габровци. Тази прослойка съставлява социална категория, част от която започва да навлиза в управлението на селището. Промените в структурата на самото общество се отразяват върху развитието на общината като придават нова ориентация в нейната активност. Тя се превръща в орган със засилени стопански и култур-

но-просветни функции. Когато укрепващата се върхушка започва да играе ръководна роля в действията на общината, тази институция се превръща от прида-тък към османската данъчно-административна система във важен орган на самоуправление [1, 40].

ИЗЛОЖЕНИЕ

В началото на XIX век местната общинска власт в Габрово се представя от един чорбаджия, който е избран, подлаган на одобрение от търновския войвода и пряко подчинен на субашията. Изборът на чорбаджия доста често е формален и се провежда предимно сред бога-

тите хора в селото. Това положение създава условия за оформяне на чорбаджийски родове. От тях в продължение на десетилетия са излъчвани ръководители на общината. В тези случаи мандатът на даден чорбаджия се определя от справедливостта на неговите действия, от спазването на законността и грижите му за обществените институции. Много често властта се предава от баща на син. Доказателство за това е случай от края на XVIII век, когато заможният селянин Драган става чорбаджия. Издиганият се търговец Христо Рачков се оженва за дъщеря му и след смъртта на Драган става също селски чорбаджия [2, 166–167].

Чорбаджията управлява заедно с местни първенци – старейшини и изпълняващите службата стражари – сеймени. Сеймените му помагат при събиране на данъци и поддържат връзка между него, старейшините и махлебашиите [3, 20].

Според данните от изворите още края на 30-те години на XIX в. управлението на Габрово се поема от по-висш чиновник – мюдюрин, чиято дейност се подпомага от двама чорбаджии [4]. Към тях има съвещателно тяло, което се състои от старейшини, избирани от всяка община. Всяка махала има махлебашия, който събира данъците и ги внася при сандъкеминията (ковчежник). Мюдюринът и чорбаджиите решават дребни дела, като за сериозните съдебни разпри един път в месеца идва пътуващ съдия (наибин).

Функциите на общината освен с организация по събиране на данъци са свързани и с отговорност при сключване на заеми, наказателни дела, организиране на стопанска дейност и взаимопомощ; поддържане, ремонт на църкви и други обществени обекти; запазване българския език, обичаи и традиции; защита интересите на общината като цяло в контактите и с органи, учреждения и лица извън нея; организация на колективна отбрана и други [5, 29].

Габрово е подчинено в административно отношение на войводите и каймакамиите на Търново. На базата на обрабо-

тени извори и историография са известни четиридесет и седем имена на чиновници, които участват в управлението на Габрово [6, 168–173].

От началото на XVIII век представител на търновските воеводи в Габрово е субашията. От 1838 г. управлението на Габрово се поема от мюдюрин. През май 1860 г. Габрово е обявен за каза (областен град)[7], но де юре едва след излизането на Закона за вилаетите през 1864 г. градът се управлява от каймакамин. От изворите знаем имената на следните представители на турската администрация и кметове в Габрово [6, 172–173]:

Каймаками:

1. Нахим ефенди – 1865 г.
2. Халил бей – 1868–1869 г.
3. Йордан Бакалов – 1876 г.
4. Иван Бакалов – 1876 г.

Мюдюри:

1. Решид Кюле – 1838 г.
2. Мехмед ага – 1851 г.
3. Сюлейман ефенди – 1852–1854 г.
4. Решид Кюле – 1854 г.
5. Хаджи бей – до 1857 г.
6. Юстин ага – от 1858 г.
7. Мехмет бей – до 18.02.1861 г.
8. Ахмед ага – след 18.02.1861 г.

Субашии:

1. Хамза бей – субашия през 1704 г.
2. Мустафа ага – субашия на Габрово от 9.03.1816 г.

Кметове (чорбаджии) на Габрово през

Възраждането:

1. Драган – Съществува документ от 1794 г., в който Драган е представен като най-видния габровски чорбаджия от края на XVIII век. След него чорбаджия става зет му Христо Рачков.
2. Христо Рачков – Габровски чорбаджия от началото на XIX в. Активен член на общината през периода 1810–1820 г.
3. Станю – Чорбаджия на Габрово вероятно от 1808 г. Според Петър Цончев той е кмет на селото през периода 1810–1820 г.
4. Георги – Георги, Илю и Дечко водят отчетните книги на общината през пери-

ода 1810–1820 г. Не е известно дали са кметове на общината или са само нейни членове.

5. Илю – 1810–1820 г.

6. Дечко – 1810–1820 г.

7. Петко – Чорбаджия през 1838 г. Управлява общината за кратко време заедно с Андрей Семов.

8. Андрей Семов – 1838–1843 г. От 1839 г. управлява заедно с Петър хаджи Христов. Член на Габровската община от 1836 до 1845.

9. Петър Христов – 1838/39–1843 г. Син на хаджи Христо Рачков. Член на Габровската община от 1836 г. до към 1854 г.

10. Цоню Пенчов – 1844 г. Управлява заедно с Христо Цанков.

11. Христо Цанков – 1844 г., вероятно и през 1845 г. Първите данни за него като член на общината са от 1843 г., а последните от 1861 г.

12. Пеца Велчов – 1846 г. Член на Габровската община от 1839 до 1854 г.

13. Цоню Пенчов – 1846–1849 г.

14. Пеца Велчов – 1850–1851 г.

15. Цоню Пенчов – 1852–1854 г.

16. Христо Цанков – 1855–1856 г.

17. Иван(чо) Пенчов Калпазанов – Избран за габровски чорбаджия на 3.05.1856 г.

18. Иван(чо) Недю (Андреев) Семов – 1858 г.

19. Иван(чо) Пенчов Калпазанов – 1860–1861 г.

20. Милчо Пенчов – Управлява, заедно с Иванчо Пенчов (Калпазанов), през 1860–1861 г.

21. Цоню Пенчов – 1863–1865 г. Вероятно продължава да изпълнява тази длъжност до промените през 1868.

През 60-те и 70-те години на XIX век протича процеса на формиране на нов административен апарат и поредицата от реформи на Митхад паша (1864–1868). След Закона за вилаетите през 1864 г., на 27 ноември с. г. излиза първата разпоредба за избори на мухтари и ази (старейшини). В Габрово тези избори се извършват през февруари 1865 г. при упра-

влението на каймакам Нахим ефенди. През 1868 г. излиза нова разпоредба за избори за ази и мухтари. От всяка махала в града се избират по двама ази, а от всички се избира председател. По селата се избират най-малко трима ази и двама кандидати за мухтари, като каймакамина утвърждава единия. Старите ази и мухтари имат право на преизбираемост. Социалното разслояване на обществото е представено от имуществен ценз. За избиратели се считат мъжете с навършени 18 години, притежаващи собствен имот и добитък и плащат данък вергия не по-малко от 50 гроша. Правото да бъде избран за член на общината има 30 годишен мъж, собственик на недвижим имот и плащаш данък вергия над 100 гроша. Членовете трябва да са „добри и благодни“ [8, 540].

Заедно с изборите през 1868 г. се извършват значими промени в структурата и управлението на града. Създават се три нови управителни тела. Идаре меджлис (околийско управление), което поема чисто административни функции на управление. Представя се от каймакамина и четири члена, които са българи. На идаре меджлиса са подчинени целият град и околията. Следващата структура е дабие меджлис или постоянен съд. Съдебната власт е представена от кадията и трима българи и двама турци. Съдът решава спорни въпроси и дела на територията на града и околността, които общината не може да реши. Съветът на старейшините (ихтияр меджлис) получава името „миллет одасъ“ (градска община). Тя се състои изцяло от българи и представлява местното самоуправление, начело с двама мухтари (мухтар-евел и мухтар-сани) [8, 132].

Компетенцията на съвета е да потвърждава завещания, да помирява спорове между страни, да налага глоби при неспазване на обичайното право, да дава мнение по различни въпроси, поставяни от каймакамина и прочие. Общината се грижи за поддържане на местни църкви и училища, а също така участва в раз-

пределянето и събирането на данъците. След създаването на трите управителни тела службата на чорбаджиите става излишна. Тяхната власт минава в ръцете на „идаре меджлиси“ и „меллет одаса“ [9, 541–542].

След учредяването на Българската екзархия председател на Габровската община става по право архиерейският наместник [6, 14–15, 149]. Общината има свой устав, вътрешен правилник и собствен печат под името казалийски смесен съвет с две управителни тела. Дейността на общината през 70-те години на XIX в. дава възможност да се проследи еволюцията ѝ в държавната административна система. Показателен момент в координацията, управленческите ѝ функции и влиянието ѝ върху населението е Руско–турската война (1877–1878).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Състоянието на Османската империя и положението на населението под чужда власт, изменените условия на неговия икономически, социален и културен живот трасират пътя за развитието на местното самоуправление на българите. Проследената структура на управлението на селището чрез имената на представители

на турската администрация в Габрово, както и на ръководителите на общината показва легитимността на общинското самоуправление и поетапното налагане на българския етнос в управлението на империята. Въпреки проведените серия от сложни административни реформи, те не успяват да обезличат общината като институция, която е безспорен фактор за развитието на възрожденските процеси за национално освобождение.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Gavrilova, R. Vekat na Balgarskoto dyhovno vazrajdanе. Sofia, 1992.
- [2]. Pletnirov, G. Borba za obshtinskata vlast v Tarnovsko prez Vazrajdaneto – V: TVTY, t. 8, kn.2, 1973.
- [3]. Gabenski, H. i P. Istoria na grada Gabrovo i gabrovskite vastanija. Sofia, 1903.
- [4]. NBKM–BIA, II A2725.
- [5]. Stefanova, M. Kniga za balgarskite chorbadjii. Sofia, 1998.
- [6]. Indzhova, I. Gabrovskata obshtina prez Vazrajdaneto. Gabrovo, 2022.
- [7]. Po nov stil 2 mai 1860. – Balgaria, br. 57, 20.04.1860.
- [8]. Tsonchev, P. Iz obshtestvenoto i kyltyrno minalo na Gabrovo. Gabrovo, 1996.
- [9]. Hristov, H. Balgarskite obshtini prez Vazrajdaneto. Sofia, 1973.